

vrijeme drugoga svjetskog rata, čovjek borac dolazi opet do svog izražaja, bez obzira na tehničke pronalaskе i moderna sredstva u vođenju rata. O ovom problemu (oživljavanju narodne poezije, njezinoj funkciji u borbi i njezinoj vrijednosti) dao je — usput rečeno — u više navrata svoja originalna i korisna zapažanja akademik Dušan Nedeljković.

Iz drugoga dijela Braunove studije o ovom informativnom osvrtu treba posebno istaći, na primjer, njegov prikaz junaka kao spasioca u nevolji onih koji su nezaštićeni i progonjeni, pa njegova zapažanja o vjernosti i nevjeri žene (prema narodnoj pjesmi) i o drugim temama koje su predmet obrađivanja naše junačke pjesme. Dajući uvijek opsežnu interpretaciju i podvrgavajući ove teme kritičnoj i često vrlo originalnoj analizi, Braun se služi suvremenim naučnim metodama i u svoja izlaganja unosi često nova i veoma interesantna zapažanja. Možda će se naći stručnjaci koji se ne bi s nekim Braunovim zapažanjima složili, ali ta su zapažanja tako solidno i naučno fundirana da im se mora ukazati puna pažnja.

Na kraju Braunove studije nalazi se registar stvari, kao i imena lica i mjesta, a zatim popis literature kojom se pisac u svom radu poslužio. Ova njegova studija, kao i dosadašnji njegovi radovi s područja izučavanja naše narodne epike — pored djela i rasprava T. Maretića, M. Murka, J. Prodanovića (posebno onih koji su između dva rata štampani u »Glasniku Proforskoga društva«), D. Kostića, A. Schmausa, J. Horaka, A. Lorda, D. Nedeljkovića, P. Bogatyreva i drugih — ide u red najznačajnijih i najkorisnijih publikacija koje su objelodanjene u posljednjih šest decenija. Njegova radnja znači veliku dobit i vrlo koristan prilog izučavanju gotovo svih problema koji zasijecaju u ovo, za našu literaturu, značajno područje. Bila bi lijepa i organska cjelina kad bi M. Braun u svome daljnjem radu također obradio i problematiku junačke pjesme i ostalih južnih Slavena. Karakteristična je vremenska koincidencija da je gotovo u isto vrijeme, kao i ova Braunova radnja, izišao iz štampe jubilarni Zbornik za narodni život i običaje u redakciji akad. Branimira Gušića povodom 60-godišnjice ove poznate Akademijine publikacije. I u njoj se nalazi lijep broj korisnih priloga naših i stranih naučnih radnika o problemima s istoga područja kojima je M. Braun posvetio svoju pažnju, kako u dosadašnjim svojim radovima tako i u ovoj svojoj značajnoj studiji o srpskohrvatskoj junačkoj narodnoj pjesmi.

Branko Magarašević

Herbert Peukert, Serbokroatische und Makedonische Volkslyrik. Gestaltuntersuchungen. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik, Berlin 1961.

Kako autor u kratkom uvodu ističe, to je prvi put kako se u Njemačkoj opširnije raspravlja o morfologiji srpskohrvatske i makedonske narodne lirike, koja je dosada stajala nedovoljno obrađena u sjeni mnogo više cijenjene jugoslavenske narodne epike. Autorov interes za jugoslavenske probleme našao je izraza već prije u još jednoj njegovoj knjizi iz 1958, u kojoj je prikazao odnose Slavena iz bivše A. U. monar-

hije sa sveučilištem u Jeni u razdoblju između 1700 — 1848. u kojoj se je dotakao i jugoslavenskih problema. Zbog dubljega studija naših prilika, a osobito naše narodne poezije, napose narodne lirike, autor je više puta boravio u našoj zemlji pa i u podužim razdobljima, što mu je omogućilo, da dublje sagleda u problematiku naše narodne lirike, i to — što je za nas možda osobito zanimljivo — s onoga stajališta, s kojeg mi obično ne promatramo te probleme. Autor se ograničio ne samo na obrađivanje lirike, ne upuštajući se u probleme epske poezije nego se je i kod same lirike ograničio na uže teritorije i na uži krug određenih pjesama, tako da se ovo djelo ima smatrati tek početkom autorova naučnog zahvaćanja u probleme naše narodne poezije. I zaista on i poslije objavljivanja ove knjige dolazi na terenska istraživanja u Jugoslaviju i sprema i dalje studije s toga područja. On se je u svojoj knjizi ograničio na hrvatsko-srpsko i makedonsko jezično područje, i to ne cijelo, nego samo na neke dijelove, a to su Jadransko primorje, Makedonija, Kosmet i Sandžak, dok je glavni dio područja Srbije ostao ovdje neobrađen i zadržan za obradbu u jednoj drugoj studiji. Konceptija, koju je autor imao pred sobom, kad je ovo djelo pisao, nije tražila da obuhvati sve važnije izvore u zbirkama i u djelima drugih, prvenstveno naših autora, jer je u prikazivanju problema želio nezavisno poći svojim putem, tražeći pri tom sasvim nove i neutrte staze.

Nakon kratkog predgovora, u kojemu dodiruje važnije probleme o pojavi naše narodne lirike, o kolektivnom narodnom stvaralaštvu, o naučnim teorijama oko toga problema, a naročito o praobliku narodne umjetnine, prelazi na sam meritum svoje studije. Obraduje ga u tri dijela. Prvi dio, »istraživanja« obuhvaća prikazivanje i ispitivanje nekoliko tipova pjesama, koje su svojom formom izazvale autorovu pažnju. U prvi tip ide ona poznata forma, u kojoj npr. tri djevojke izražavaju svoje želje, kad vide lijepa momka. Jedna bi najvoljela Jankov svileni pojas, druga bi njegovu burmu, a treća bi (najmlađa) samog Janka. Od ove vrste pjesama našao je i obradio pet shema, od kojih svaka ima drugi tip teksta i prema tim tipovima dobile su sheme i svoje obradbe. — U drugi tip pjesama pod B. uvrstio je autor kao prototip poznatu pjesmu »Hvalila se žuta dunja«, te u tu skupinu povezuje mnogobrojne druge pjesme sa sličnom tematikom, gdje nosioci motiva budu: žuta dunja, zelenika jabuka, bela loza vinova, nekošena livada, dobar konjic nejahan, neljubljena djevojka, dobar junak neženjen itd. Primjere uzima iz različitih mjesta prije navedenog područja, koje obrađuje. Ono što je u pjesmama toga tipa privuklo pažnju autora jest princip gradacije, koji jednako dolazi do izražaja i u pjesmama prve sheme. U posljednjem stupnju gradiranja nalazi se uvijek poanta pjesme. Komparativnom metodom prikazuje elemente, koji služe kao pjesnička sredstva za stupnjevanje slika i pjesničkih emocija. U trećem tipu pjesama pod C. kao prototip navodi pjesmu s motivom »... ja bih znala...« prema pjesmi:

Karanfile, cveće moje,
još da imam seme tvoje,
ja bih znala gde bih cvala...

I u ovom tipu pjesama nalazi Peukert gradaciju svoje vrste i prema mnogobrojnim primjerima nju analizira i utvrđuje posebnu vrstu poantiranja te skupine pjesama.

U četvrti tip takvih lirskih pjesama pod D. navodi one varijante koje se mogu uvesti pod motiv pjesme, u kojoj dolazi slika »Zlatna žica«, kao npr. varijanta br. 100 ili 101. iz Vukove zbirke I.

Povila se zlatna žica iz vedra neba,
savila se milom kumu u svilna nedra;
to ne bila zlatna žica

Kod ovog tipa autora više interesira vrsta stiha i njegova metrika. Dok su u predašnjim tipovima pretežni ili gotovo isključivi osmerci, ovdje su stihovi trinaesterci. U ovoj vrsti gradacija nije dinamička, ne penje se u visinu, nego mirnim tokom ima za cilj samo da mijenja slike, a ne da pojačava i njihovo djelovanje. Kod tog tipa autor ističe sposobnost pjesničke sheme da se tekst improvizira prema situaciji prisutnih osoba, kojima se pjeva, a po svojoj namjeni išla bi ta pjesma i njene varijante među tzv. napitnice, svatovske i društvene pjesme. Tu je autor našao manje varijanta nego kod drugih tipova.

U II dijelu knjige raspravlja autor o formalnim kriterijama lirskih pjesama, te u okviru toga odsjeka raspravlja o ovim temama: o stihovima i strofama, o počecima pjesama i počecima stihova, o refrenima, o velikom i malom raščlanjenju pjesama, o paralelizmima, o gradaciji, o poanti, o ustaljenim formulama, o stilizaciji i stvaranju pjesničkih slika i shema pjesničke konstrukcije. Ova pitanja obrađena su na osnovu onog materijala koji je u prvom dijelu knjige prikazan u obliku prototipova lirske narodne pjesme naših naroda.

U III dijelu knjige govori autor o izvorima kojima se je služio pri izradivanju svoje radnje. Tu nabroja ove autore: Vukovu I knjigu Srpske narodne pjesme, pri čemu ističe učešće Vuka Vrčevića, zatim Čobanske pjesme F. Ž. Donadinija, Vlad. Đorđevića Srpske narodne melodije iz Južne Srbije (Makedonija), Vasiljevićeve zbornike s Kosmeta i Makedonije i Žgančeve Međimurske pjesme. Na kraju pak opisuje teritorije, s kojih potječu materijali, koje je obradio, tako da se i s te strane dobiva tačna slika koji je prostor svojom radnjom obuhvatio.

Naravno, ova se knjiga ne može smatrati djelom, koje bi dalo potpunu sliku o jugoslavenskoj lirskoj narodnoj poeziji. Kako se iz jasnog autorova prikazivanja vidi, on je dao samo neke detalje iz golemoga područja problematike naše lirske narodne pjesme. Mi smo mu i zato zahvalni, to prije, što znamo, da ta knjiga nije Paukertova posljednja riječ o problemima naše narodne lire, i jer nam je dao jedan novi aspekt s kojega se kod nas dosada, koliko nam je poznato, nije o tome raspravljalo. Skromnost i ujedno preciznost, bez ikakve pretencioznosti, kojom autor prilazi ovoj kompleksnoj problematici, stvaraju u čitaoca simpatije za ovakva nastojanja jednoga stranog stručnjaka na polju naše folkloristike. Na kraju moramo istaknuti da razumijevanju teksta rasprave dobro služi

priložena »bilježnica« u kojoj je štampano oko 60 tekstova i 34 melodije narodnih pjesama, koje autor u svome djelu citira.

V i n k o Ž g a n e c

Vlado Milošević, Bosanske narodne pjesme, knj. I—III. Banja Luka, 1954, 1956 i 1961.

Ove tri knjige izdao je Narodni muzej u Banjoj Luci. Sve one donose narodne pjesme s tekstovima i melodijama iz područja bivše Banjalučke i Bihačke oblasti. Prva knjiga ima 150 pjesama, druga 150, a treća 85, uključivši u ovaj broj i instrumentalnu svirku u narodne instrumente. Svaki svezak ima iscrpan teoretsko-muzikološki uvod i potrebne podatke o pjevačima te o mjestima odakle potječu pjesme. Za sve je knjige značajno, da uz veliki broj melodija donose ne samo prvi nego i drugi glas, tako da čitalac iz toga može dobiti vjernu sliku o narodnom višeglasju, a u nekim slučajevima i o narodnoj polifoniji. Uz to je uz neke primjere donijeta i instrumentalna pratnja narodnih muzičkih instrumenata.

Materijal za I knjigu sakupljen je sa teritorija bivše Banjalučke i Bihačke oblasti, a daje pregled njihovih seljačkih pjesama (od br. 1. do 37.), pjesama nastalih u NOB-u do br. 52, a ostale do br. 150 su tzv. varoške pjesme. U kratkom, ali sažetom, uvodu daje nam autor podatke o terenu na kojem je sakupljao narodne pjesme, o pjevačkoj intonaciji, o tonskim osnovama, o strukturi stihova i muzičkih oblika. U ovoj su knjizi zapravo zacrtani prvi koraci Miloševićeva muzikološkog rada na području entomuzikologije, te je on u tom svom pohodu na ovo područje naglo napredovao, što nam pokazuju dvije knjige, koje su u razmacima od nekoliko godina ugledale svjetlo dana uzastopce jedna za drugom.

U predgovoru II knjige autor daje opći pregled ovih pjesama iz Banje Luke i okoline i iz b. Ključkog sreza, u kojoj je s obilnim materijalom prikazano seljačko pjevanje toga područja. Pjesme je snimio na magnetofonsku vrpcu pa pružaju vjernu sliku stvarnoga stanja muzičkog folklor na terenu, jer je Milošević vješt u dešifriranju tonских snimaka. U predgovoru govori o karakteristikama seljačkog pjevanja i o pojedinim vrstama pjesama, kao što su potresalice, ravne, dugačke, vozačke, kratke; govori o dvoglasju, o tonalnim osnovama koje su uska ambitusa, pretežno su to terce i tetrakordi, rijetkokad sekste; govori o guslarima, koji prate svoje pjevanje na guslama sa d v i j e žice, o stilu njihova pjevanja, o ojkanju, o groktalicama, te o velikom broju naziva pjesama prema mjestu i prilikama, o kojima se pjeva. Opširnije govori o stilu potresalice ili tzv. »kožunskih« pjesama starijih ljudi uz sofru i o njihovim vrstama (svatovske, kosačke i putničke). Iz predgovora crpemo dobre podatke o dvoglasju, o recitativnom pjevanju, o jednoglasju, o pjevanju uz tepsiju, o mahal-skim ili varoškim pjesmama, o sevdalinkama te o starom bosanskom pjevanju, koje je više silabično, jednostavnije i s manje melizmatike. Nadalje ima tu podataka o dva stila pjevanja: o poluglasnom s mnogo topline i zanosa, kao što su sevdalinke, i o pjevanju iz punih prsiju, koje silinom